

بررسی اثرات اجتماعی هدفمند کردن یارانه‌ها در پایداری روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

طاهره نادری - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
نصرالله مولایی هشتجین* - استاد گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
تیمور آمار حاجی شیرکیا - دانشیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۴/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۱۳

چکیده

نگاهی گذرا بر روستاهای کشور مؤید آن است که این مناطق طی دهه‌های اخیر، همواره با چالش‌های اساسی چون نابرابری، فقر، کمبود زیرساخت‌ها، کاهش شدید جمعیت در اثر مهاجرت و سایر مسائل اجتماعی مواجه بوده‌اند تا آنجا که حتی نتوانسته گاهی به بقای خود ادامه دهند. لذا از گذشته تاکنون سیاست‌های اقتصادی مختلفی از جمله پرداخت یارانه جهت بهبود وضعیت خصوصاً در جوامع روستایی اتخاذ گردیده است. هدف از مطالعه حاضر آگاهی از اثرات اجتماعی هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر واقع در غرب مازندران و مقایسه آن در این دو ناحیه بود. جامعه آماری، شامل ۲۶ روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۱۷ پرسش‌نامه تعیین گردید. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و جمع‌آوری اطلاعات به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد. در تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارهای GIS، SPSS و Excel استفاده شد. نتایج ارزیابی شاخص‌های پایداری روستا از نظر اجتماعی و وضعیت مسکن در روستاهای مورد مطالعه قبل و بعد از هدفمندی یارانه‌ها تفاوت معنی‌داری نداشت. بعلاوه نتایج نشان داد که روستاییان با پرداخت یارانه بصورت نقدی موافق بودند. نتایج حاصل از جدول توافقی دو طرفه نشان داد که از نظر کلیه شاخص‌های اجتماعی و مسکن در این مطالعه، بعد از هدفمندی یارانه‌ها نیز بین نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. بنابراین نتیجه‌گیری می‌شود که اجرای هدفمندی یارانه‌ها تا این مرحله در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تأثیر نداشته است.

واژه‌گان کلیدی: یارانه، پایداری روستا، روستاهای جلگه‌ای، روستاهای کوهستانی، رامسر

مقدمه

محرومیت‌زدایی، ایجاد عدالت اجتماعی، تامین نیازهای اساسی، تامین بسترهای لازم جهت برخورداری از بالاترین سطح رضایت از زندگی مناطق روستایی از موضوعات اساسی در توسعه پایدار اجتماعی است. از این‌رو مسایل مربوط به مشکلات روستاها و رفع آن همواره مد نظر بوده و سیاست‌های اتخاذ شده در دوره‌های زمانی مختلف مؤید این امر است. هدفمندی یارانه‌ها به عنوان یکی از طرح‌های مهم دولت در جهت برقراری عدالت، کاهش فقر و کمک به دهک‌های پایین جامعه جهت برخورداری از رفاه نسبی و باقی ماندن در روستاها، احساس تعلق خاطر و وابستگی بیشتر با جامعه روستایی و تولیدکنندگان بخش کشاورزی، جلوگیری از از بین رفتن مزیت نسبی در بخش کشاورزی و تنظیم بازار محصولات کشاورزی تلقی می‌شود که در ایران از سال ۱۳۸۹ به مرحله اجرا درآمده است. جنبه‌های مثبت و منفی آن باید مورد ارزیابی و اثربخشی آن که از اهمیت بالایی برخوردار است مورد مطالعه قرار گیرد. بنابراین هدف کلی این تحقیق، تعیین تاثیر هدفمند کردن یارانه‌ها در پایداری روستاها در مناطق جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر می‌باشد. یارانه^۱ در فرهنگ لغت آکسفورد^۲ یعنی مقدار منابعی که از محل بودجه عمومی به صنایع و یا بازرگانی کمک می‌شود تا قیمت خدمات و کالای‌شان را در سطح پایین نگاه دارد (علیزاده، ۱۳۸۹). واژه سوبسید به زبان فرانسه سوبساید^۳ در فرهنگ لغات کمک رایگان (مالی) دولت به مردم در زمان‌های معین، تعریف شده است (معنوی، ۱۳۸۲). یارانه پرداخت مستقیم یا غیرمستقیم دولتی، امتیاز اقتصادی یا اعطای برتری ویژه‌ای است که به موسسه‌های خصوصی، خانوارها و یا دیگر واحدهای تولیدی در جهت رسیدن به اهداف دولت انجام می‌پذیرد. نوعی حمایت دولت از قشر خاصی از جامعه (یا کل جامعه) در دوره‌های زمانی خاص و یا اضطراری در جهت تامین رفاه اجتماعی از طریق کاهش دادن هزینه‌هاست (حیدری و همکاران، ۱۳۸۶). یارانه عبارت از پرداخت مستقیم یا غیرمستقیم دولت یا موسسات دولتی به بخش مصرفی، تولیدی، توزیعی، صادراتی، وارداتی و غیره است که با اهداف مختلف از جمله افزایش قدرت خرید مردم، افزایش تولید، افزایش صادرات، نیل به توزیع عادلانه درآمد، جهت دهی سرمایه‌گذاری‌ها و اهداف اقتصادی دیگر صورت می‌گیرد (پیشرو، ۱۳۸۶).

با توجه به تعاریف یاد شده یارانه پرداخت‌های انتقالی بلاعوض نقدی و غیرنقدی دولت است که بصورت مستقیم و یا غیرمستقیم برای افزایش قدرت خرید واقعی مصرف‌کنندگان، افزایش قدرت فروش تولیدکنندگان، عادلانه نمودن توزیع درآمد، ثبات اقتصادی و... به منظور حفظ یا ارتقا رفاه اجتماعی اعطا می‌شود.

از نظر سابقه یارانه در ایران می‌توان تخفیف‌های مالیاتی در دوران صفویه و سیاست‌های توسعه زراعت در دوران قاجار که در آن دادن بذر و مساعده به مستاجر پیش‌بینی شده بود، به عنوان نخستین جهت‌گیری‌های حمایتی دولت دانست، اما دخالت مستقیم دولت در بازار کالا از سال ۱۳۱۱ با تصویب قانونی به منظور تاسیس سیلو در تهران با هدف خرید و ذخیره گندم توسط سازمان غله برای مقابله با کمبودهای احتمالی آغاز شد (نجفی و شوشتریان، ۱۳۸۳ و مظهر و دیدارپور، ۱۳۸۹). خرید تولید مازاد گندم‌گاران به قیمت تضمینی توسط سازمان غله از سال ۱۳۱۵ شروع شد و از سال ۱۳۲۱ دولت سعی در حمایت از مصرف‌کننده از طریق تثبیت قیمت نان کرد. بطور کلی پرداخت یارانه به مفهوم امروزی آن از اواسط سال ۱۳۴۰ و با توزیع ارزان قیمت نهاده‌های مورد نیاز زارعین از قبیل کود و سم و..... و پرداخت یارانه برای گوشت، نان و گندم آغاز شد (معنوی، ۱۳۸۲ و ایروانی، ۱۳۸۷)

با شروع دهه ۱۳۵۰، همزمان با افزایش قیمت جهانی نفت و درآمدهای ارزی کشور، با اجرای سیاست تامین اجتماعی و حمایت خاص، دست دولت در پرداخت یارانه بازتر شد. آخرین اقدامی که تا پیش از انقلاب در زمینه کنترل قیمتی انجام

¹ subsidy

² oxford

³ subside

شد مربوط به تصویب قانون تاسیس حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان در سال ۱۳۵۶ بود. از ویژگی برنامه عمرانی اول تا پنجم قبل از انقلاب، عدم شکل‌گیری برنامه‌های یارانه‌ای در قالب یک برنامه توسعه‌ای بوده و نظام غالب پرداخت یارانه در این دوره قیمتی بوده است (دبیرخانه کارگروه اقتصادی، ۱۳۸۷).

با پیروزی انقلاب اسلامی و تأکید بر حفظ و ارتقای رفاه اقشار کم درآمد و توزیع عادلانه درآمد در قانون اساسی، وقوع جنگ، کاهش سطح تولید، کمبود سوخت و دارو، خالی شدن ذخائر کالاهای اساسی، تورم، احتکار و پیدایش بازار سیاه، زمینه دخالت دولت در امر تهیه و توزیع کالاهای اساسی با هدف ممانعت از کمبود و افزایش قیمت این کالاها فراهم شد، که این امر از طریق انتشار کوپن توسط ستاد بسیج اقتصادی در سال ۱۳۵۹، جهت تامین کالاهای اساسی نظیر بنزین، نفت، گازوئیل و روغن موتور، قند و شکر، روغن نباتی، صابون، پودر لباس‌شویی، گوشت مرغ، گوشت قرمز، کره، پنیر، تخم مرغ و برنج بود. در این طرح برای برخی از اقلام ضروری در سبد خانوارهای شهری و روستایی سهمیه حداقلی برای هر فرد در نظر گرفته شد که از طریق خرده‌فروشی‌ها و شرکت‌های تعاونی در اختیار افراد قرار گرفت (حسینی و مالکی، ۱۳۸۴). به عبارتی قبل از سال ۱۳۶۸ که کشور درگیر جنگ و محاصره اقتصادی و انزوای سیاسی بود سیاست تثبیت اقتصادی دنبال می‌شد که فراگیری، استمرار و فزاینده بودن از ویژگی‌های سیاست‌های حمایتی در این دوران بود و در واقع همه به نوعی یارانه دریافت می‌کردند (مظهر و دیدارپور، ۱۳۸۹).

در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۶۸-۱۳۷۲)، دولت با افزایش حضور در تمامی صحنه‌های اقتصادی، با پرداخت یارانه در جهت توزیع کالاهای اساسی به عموم مردم اهتمام ورزید (معنوی، ۱۳۸۳). از سال ۱۳۶۸ با تصویب قانون خرید محصولات اساسی زراعی شامل (گندم، جو؛ ذرت دانه‌ای، برنج، چغندر قند، پنبه و ش، سیب‌زمینی، پیاز، دانه‌های روغنی و حبوبات) حمایت دولت شکل قانونی یافت. در سال ۱۳۷۲ با اصلاح قانون مذکور برخی محصولات باغی نظیر سیب، کشمش، خرما، انار، انجیر، مرکبات و برگه زردآلو تحت پوشش سیاست تضمین خرید قرار گرفتند (ایروانی، ۱۳۸۷). در سال‌های ابتدایی دهه ۷۰ مباحث مربوط به سیاست تعدیل اقتصادی باعث ایجاد تصمیماتی در راستای کاهش و حذف یارانه‌ها در برنامه دوم توسعه شد (مظهر و دیدارپور، ۱۳۸۹).

در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۴-۱۳۷۸) اولویت‌های اجرایی تامین کالاهای اساسی از طریق تولیدات داخلی، تامین و تدارک کالاهای اساسی در جهت رفع نیاز عمومی، حذف یارانه کالاهای اساسی غیر کوپنی و کاهش تدریجی یارانه کالاهای اساسی و حذف آن تا پایان برنامه دوم (به استثنای یارانه گندم، آرد، نان و نهاده‌های کشاورزی مانند کود شیمیایی و سم) و جهت‌دهی منابع حاصله به منظور کمک به اقشار آسیب‌پذیر بود (معنوی، ۱۳۸۲). در این دوره سهم کالاهای مصرفی از کل یارانه‌های پرداختی، نسبت به برنامه اول توسعه افزایش یافت و سهم یارانه‌های تولیدی از کل یارانه‌ها، کاهش یافت (مظهر و دیدارپور، ۱۳۸۹).

استراتژی مشخص حمایت دولت در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، هدفمند ساختن یارانه به نفع گروه‌های کم درآمد، حفظ سطح بهره‌مندی خانوارهای با درآمد متوسط از یارانه‌ها و در نهایت حذف یارانه‌ها از خانوارهای پر درآمد بوده است (حسینی و مالکی، ۱۳۸۴). هدفمند کردن یارانه عوامل و نهاده‌های تولید از اقدامات اساسی در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۴-۱۳۸۸) برای افزایش ضریب امنیت غذایی با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تأکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی مورد توجه قرار گرفت (ایروانی، ۱۳۸۷).

هدفمندسازی یارانه‌ها دارای جایگاه قانونی در برنامه چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی است و دولت را ملزم به اجرای آن نموده است. طبق ماده ۹۵ این قانون "دولت به منظور استقرار و ثبات اجتماعی، کاهش فاصله دهک‌های درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور، کاهش نابرابری اجتماعی و اقتصادی، و کاهش فقر، محرومیت و توانمندسازی فقرا،

بایستی از طریق تخصیص کارآمد و هدفمند منابع تامین اجتماعی و یارانه پرداختی، برنامه‌های جامع فقرزدایی و عدالت اجتماعی اجرا نماید. در ماده ۱۰۳، همین قانون به کالاها و خدمات مشمول این طرح شامل: گندم، برنج، روغن نباتی، قند، شکر، پنیر، شیر، دارو، شیرخشک، کود، بذر، سم، حامل‌های انرژی اشاره می‌کند و اهداف آن را کاستن از سهم طبقات با درآمدهای بالا و افزایش سهم طبقات پایین از یارانه‌ها و جایگزین نمودن تدریجی طرح‌های رفاه اجتماعی به جای پرداخت یارانه بیان می‌کند.

اهداف پرداخت یارانه از نظر عدالت اجتماعی عبارت است از این‌که همه افراد باید حداقل رفاه را داشته باشند و بتوانند نیازهای اولیه خود را برطرف کنند، بنابراین معمولاً برای کالاهای اساسی یارانه پرداخت می‌شود. دولت از پرداخت یارانه‌ها اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- تثبیت قیمت‌ها و ایجاد تعادل بین عرضه و تقاضا (حیدری و همکاران، ۱۳۸۶، مهربانیان و مودهنی، ۱۳۸۷)
- تخصیص بهینه منابع بین تولید و خدمات مختلف در بخش‌های خصوصی، تعاونی و دولتی (مهربانیان و مدنی، ۱۳۸۷).
- حمایت از تولید و تقویت آن در بخش‌هایی که به انگیزه بیرونی نیاز دارند و ادامه فعالیت آنها برای جامعه و اقتصاد ایران مفید است (قادری و همکاران، ۱۳۸۴).
- توزیع عادلانه درآمد و کاهش شکاف دهک‌های درآمدی، حمایت از اقشار آسیب پذیر و کاهش اختلافات طبقاتی (حیدری و همکاران، ۱۳۸۶، مهربانیان و مودهنی، ۱۳۸۷، مظهر و دیدارپور، ۱۳۸۹)
- حذف یا افزایش تولید کالاها استراتژیک و اساسی، کاهش واردات، جهت‌دهی سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و افزایش سرمایه‌گذاری در اقتصاد (مهربانیان و مودهنی، ۱۳۸۷)
- افزایش درآمد یا افزایش قدرت فروش تولیدکنندگان، تنظیم بازار محصولات کشاورزی، توسعه روستایی و کاهش فقر، احساس تعلق خاطر و وابستگی بیشتر با جامعه روستایی و تولیدکنندگان بخش کشاورزی و جلوگیری از از بین رفتن مزیت نسبی در بخش کشاورزی (ملایری و یوری، ۱۳۸۵)
- ایجاد و بهبود اشتغال، رونق زمینه کسب و کار و افزایش قدرت خرید واقعی مصرف‌کنندگان (دباغ، ۱۳۸۲)
- توسعه روستایی اصولاً پدیده‌ای جدا از توسعه اقتصادی و اجتماعی در سطح کلان هر کشور نیست بلکه توسعه روستایی جزئی از توسعه کلان به حساب می‌آید ولی تاکید اساسی آن بیشتر معطوف به حل مسایل مرتبط با جامعه روستایی و تلاش در جهت محرومیت‌زدایی و کاهش فقر در این مناطق است (جمعه پور، ۱۳۸۷). توسعه روستایی محیط فرهنگی - اجتماعی روستا را بهبود می‌بخشد و باعث تقویت توانایی افراد برای کسب درآمد و رفاه پایدار می‌شود. بنابراین توسعه روستایی را می‌توان افزایش پایدار درآمد، تولید و بهبود شرایط زندگی در هر منطقه دانست (حسینی ابری، ۱۳۸۳).
- از نظر صاحب‌نظران توسعه اقتصادی و اجتماعی، توسعه پایدار تنها حفظ محیط زیست نیست، چرا که لازمه برقراری این شرط تعادل اقتصادی و اجتماعی است. جامعه‌ای رابطه متعادل با محیط زیست طبیعی برقرار می‌کند که سطح عدالت اقتصادی و اجتماعی نسبی قابل قبولی نیز داشته باشد. در یک جامعه با اکثریت فقیر و اقلیت ثروتمند یا در جامعه‌ای که شرایط یکسانی در بهره‌مندی از منابع و فرصت‌های توسعه برای تمامی اقشار و گروه‌های جامعه فراهم نباشد، توسعه تحقق نخواهد پیوست و در صورت تحقق نیز ناپایدار خواهد بود. بدون پایداری و ایجاد تعادل و توازن در تمامی ابعاد جامعه نمی‌توان به یک توسعه پایدار دست یافت. برای اینکه یک سیستم پایدار باشد، باید متعادل باشد و سیستم‌های نامتعادل، ناپایدار هستند. به عبارت دیگر لازمه پایداری تعادل است. در راستای این هدف به توسعه سیستمی نگریسته

می‌شود که عناصر اصلی آن مردم، منابع و سرزمین بشمار می‌روند و ترکیب مطلوب این عناصر براساس مشارکت و در قالب نظام سازمانی، اجتماعی و فضایی مناسب به معنای دستیابی به توسعه خواهد بود (جمعه پور، ۱۳۸۷). در توسعه پایدار بهره‌مندی اکثریت جامعه از آثار توسعه و تقسیم عادلانه فرصت‌های توسعه و بهره‌مندی از آثار و پیامدهای آن با تاکید بر تامین نیازهای حداقل برای توده‌های فقیر از ویژگی‌های اصلی آن به شمار می‌رود. بنابراین می‌توان گفت که بین فقر و پایداری رابطه معکوس کاملی برقرار است و برای رسیدن به پایداری یا افزایش سطح آن به کاهش فقر و افزایش تعادل بین طبقات مختلف اجتماعی و اقتصادی نیاز است. در این راستا، بهترین روش برای بهره‌مندی فقرا از منافع رشد و برخورداری آنها در افزایش محصول عبارت است از توسعه سریع فرصت‌ها، اشتغال مولد و ایجاد چارچوبی برای تامین معاش پایدار برای همه (جمعه پور، ۱۳۸۷).

بررسی تاثیر اجرای مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها در زندگی مردم روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه نشان داد که پرداخت یارانه نقدی باعث افزایش صرفه‌جویی در کالاهای مصرفی، کاهش کیفیت نان، افزایش قیمت سوخت و صرفه‌جویی در مصرف سوخت‌های فسیلی گردیده است (ملکی، ۱۳۹۱). ارزیابی تبعات اقتصادی - اجتماعی یارانه نقدی در جامعه روستایی دهستان آزادلو در استان اردبیل به نتایجی نظیر کاهش تمایل به کار به خصوص در افراد کم سواد و کاهش اسراف و افزایش صرفه‌جویی، افزایش سطح توقع اقتصادی خانواده بخصوص کم سواد، افزایش رفاه اقتصادی، افزایش رضایت از پرداخت نقدی اشاره کرده است (پاشازاده، ۱۳۹۱). مطالعه اثرات و پیامدهای طرح هدفمندی یارانه‌ها در اقتصاد روستایی بخش کوه‌سرخ شهرستان کاشمر، افزایش رضایت از پرداخت یارانه نقدی، کاهش انگیزه کسب و کار، افزایش اثر مثبت بر پوشش و مسکن و در نهایت بهتر شدن کیفیت زندگی را نشان داد (رمضانی نامقی و خدیوی، ۱۳۹۱). زمان‌زاده (۱۳۹۰) در مقاله‌ی هدفمندی یارانه‌ها، دستاوردها، هزینه‌ها و چالش‌ها، به در پژوهشی، دستاوردهای مهم ناشی از اجرای هدفمندی یارانه‌ها در اقتصاد ایران، اصلاح الگوی مصرف انرژی، بهبود توزیع درآمد و افزایش رفاه گروه‌های پایین درآمدی اشاره شده است.

بررسی تاثیر سیاست‌های حمایتی دولت بر مزیت نسبی محصولات زراعی و باغی استان قزوین نشان داد که سیاست‌های حمایتی دولت از بازار نهاده و محصول (تولیدات زراعی و باغی) موثر بوده و باعث افزایش تولید شده است (قلی‌بگلو، ۱۳۸۴). در مطالعه‌ای که با عنوان هدفمندی یارانه‌ها، بررسی مفهوم و تجربه کشورها از سوی معاونت برنامه‌ریزی و اقتصادی (۱۳۸۷) انجام گرفته، به هدفمندی یارانه‌ها، روش‌های پرداخت یارانه و تجارب کشورهای دیگر پرداخته است (دفتر مطالعات اقتصادی، ۱۳۸۷). اعطای یارانه‌های نقدی بخشی از هزینه سبد خانوار را پوشش داده شده و این موضوع ارتباطی به تولید کشاورزان پیدا نمی‌کند و باید فکری جدی برای هزینه تولید در بخش کشاورزی شود (رجایی، ۱۳۸۷). با واقعی شدن یارانه‌ها واحدهای تولیدی به سمت افزایش کارایی، تکنیک‌های تولید، کشت پیشرفته‌تر، مکانیزاسیون و مدیریت بهتر در واحدهای تولیدی خواهند رفت (رمضانی، ۱۳۸۸).

در مطالعه‌ای اثرات رفاهی حذف یارانه کودهای شیمیایی بر تولیدکنندگان ذرت استان اصفهان نشان داد که حذف یارانه‌ها موجب افزایش هزینه‌های تولید و کاهش سودآوری شده است (موسوی و همکاران، ۱۳۸۸) علیزاده (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت عنوان درآمدی بر تاثیرات اقتصادی هدفمندی یارانه‌ها (با نگرش به طرح هدفمند کردن یارانه)، به بررسی این موضوع در قالب ۴ بخش: مقدماتی از ضرورت‌ها و بایدهای اجرایی قانون، کلیاتی در خصوص قانون هدفمندی یارانه‌ها، تاثیر قانون بر اقتصاد کشور و تجارب کشورهای دیگر و در انتها به آثار این قانون بر اقتصاد کشور پرداخته و جمع بندی و پیشنهاد در جهت اجرای بهتر این طرح ارائه کرده است (علیزاده، ۱۳۸۹). پرداخت یارانه نقدی می‌تواند تراز بودجه خانوارهای روستایی را مثبت‌تر کرده و باعث افزایش توان مالی و امکان انباشت سرمایه شود (پاکزاد، ۱۳۸۹). یافته‌های اسماعیلی‌فر (۱۳۸۹) نشان داد که اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها دارای جنبه‌های مثبت بوده اما بر تولیدات بخش کشاورزی و دیگر بخش‌های تولیدی آسیب جدی وارد کرده است.

نتایج بررسی‌های یاری‌کامفیروزی (۱۳۸۹) نشان داد که چنانچه بخش کشاورزی نتواند به سمت استفاده از تجهیزات با مصرف کمتر انرژی حرکت کند، آزادسازی تدریجی قیمت حامل‌های انرژی برای این بخش می‌تواند افزایش هزینه سایر نهاده‌های تولید کشاورزی و افزایش هزینه‌های پس از تولید کشاورزی را در پی داشته باشد.

رحمانی‌فضلی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای تحت عنوان هدفمندی یارانه‌ها، بررسی مفهوم، تجارب و آثار و پیامدهای آن به بررسی موضوع یارانه‌ها و تجارب کشورهای دیگر در این خصوص پرداخته است. فرزین و همکاران (۱۳۹۱) در کتاب مبانی طرح تحولات اقتصادی با تاکید بر هدفمند کردن یارانه‌ها به بررسی جامعی در ابعاد مختلف نظیر مبانی نظری طرح تحول، محورهای این طرح و اصلاح نظام یارانه‌ها و آثار اجرای آن پرداخته‌اند. با توجه به بررسی منابع و مطالعات محققین مشخص شد که در خصوص بررسی اثرات اجتماعی هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاها در محدوده مورد مطالعه تاکنون تحقیقی صورت نگرفته است.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر، در چارچوب روش توصیفی-تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات شامل مطالعات کتابخانه‌ای (کتاب، مقالات و مجلات مرتبط و منابع آنلاین) و مطالعات میدانی (پرسشنامه شامل: سوالات دموگرافیکی یا شناسنامه‌ای پاسخگویان و سؤالاتی در ارتباط با اهداف تحقیق) بود. این تحقیق از تیر ماه ۱۳۹۱ آغاز و در تیر ماه ۱۳۹۲ به اتمام رسید.

جامعه آماری شامل تعداد ۲۶ روستا (۱۰ روستای کوهستانی و ۱۶ روستای جلگه‌ای) بود که به صورت تصادفی در شهرستان رامسر انتخاب شد (جدول ۱). برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران به شرح زیر استفاده گردید:

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{1}}{1 + \frac{1}{n(\frac{t^2 pq}{2} - 1)}}$$

در این فرمول n حجم نمونه، N حجم کل جامعه، t استیودنت با ۹۵ درصد اطمینان و ۵ درصد خطا به میزان ۱/۹۶، d فاصله حدود اطمینان برابر ۱/۰ و p مقدار نسبت صفت موجود در جامعه که مقدار آن برابر ۰/۵ است، می‌باشد. با استفاده از این فرمول، حجم نمونه در این جامعه آماری ۳۱۷ پرسش‌نامه تعیین گردید.

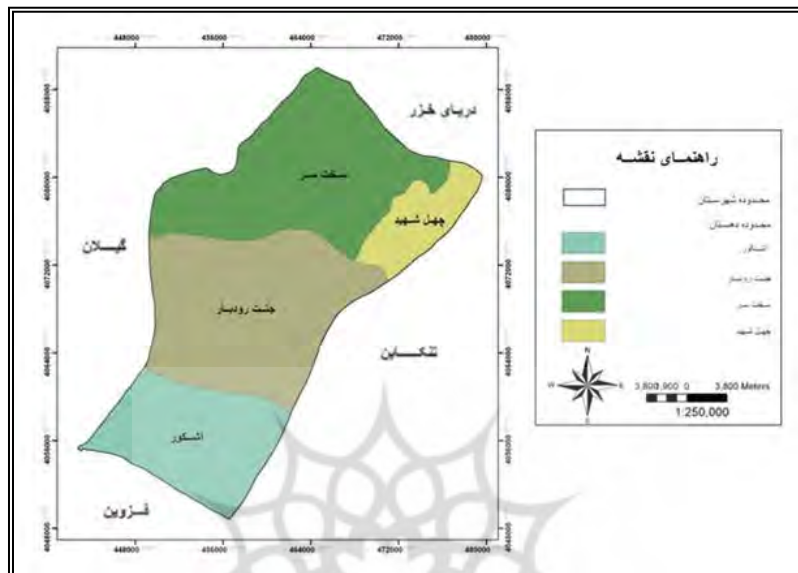
جهت روایی و تعیین میزان اعتبار پرسشنامه‌ها از نظرات اساتید راهنما، مشاور و تعدادی از کارشناسان خبره استفاده و اصلاحات پیشنهادی انجام گرفت و جهت پایایی و تعیین دقت و صحت آن نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS از تعداد ۵۰ پرسشنامه به صورت آزمون مقدماتی انجام شد، اعتبار پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۲۹ محاسبه گردید که این مقدار برای انجام تحقیق قابل قبول می‌باشد.

در این تحقیق پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی اطلاعات و داده‌ها از روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردیده است. از روش آمار توصیفی به منظور دسته‌بندی گروه‌های آزمودنی و توصیف ویژگی‌های جامعه آماری از جداول توزیع فراوانی، درصد فراوانی و مد (نما) و ارایه نمودار استفاده شده است.

در تحلیل استنباطی هدف آن است که براساس مطالعات انجام شده در مورد نمونه‌ها، نتایجی در مورد جامعه به دست آید. در بخش آمار استنباطی این پژوهش از آزمون‌های ویلکاکسون، خی دو و دوجمله‌ای استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS، GIS، Excel استفاده شد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان رامسر در غرب استان مازندران قرار دارد که از شمال به دریای خزر، از جنوب به سلسله جبال البرز مرکزی و استان قزوین، از شرق به شهرستان تنکابن و از غرب به شهرستان رودسر (بخش چاپکسر) در استان گیلان محدود می‌شود. این شهرستان از یک بخش مرکزی، دو شهر و چهار دهستان تشکیل شده است (شکل ۱).

شکل ۱. دهستان‌های شهرستان رامسر

ویژگی روستاهای مورد مطالعه در این پژوهش به شرح جدول ۱ می‌باشد:

جدول ۱. روستاهای انتخاب شده نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

ناحیه	نام روستاهای انتخاب شده	دهستان	روستا با جمعیت
کوهستانی	سرمشک و جنت رودبار	جنت رودبار	۱-۲۵۰ نفر (بسیار کوچک)
کوهستانی	نارنه	اشکور	
جلگه ای	سرلیماک، گاو لیماک، لات محله و لوسر	چهل شهید	
کوهستانی	گاورمک، بامسی واسالم دشت	سخت سر	
جلگه ای	حسن سرا و گوهرسرا	جنت رودبار	
کوهستانی	-	جنت رودبار	۲۵۰-۵۰۰ نفر (کوچک)
کوهستانی	تمل و یازن	اشکور	
جلگه ای	اربه کله، آسیاب سر، لرسانور و شاه مراد محله	چهل شهید	
کوهستانی	میان لات	سخت سر	
جلگه ای	شاه منصور محله و لپاسرک	جنت رودبار	
کوهستانی	-	جنت رودبار	۵۰۰-۱۰۰۰ نفر (متوسط)
کوهستانی	سپارده	اشکور	
جلگه ای	راجوب و شستا	چهل شهید	
جلگه ای	سفیدتمشک و طالش محله فتوک	سخت سر	

یافته‌ها و بحث

– یافته‌های توصیفی

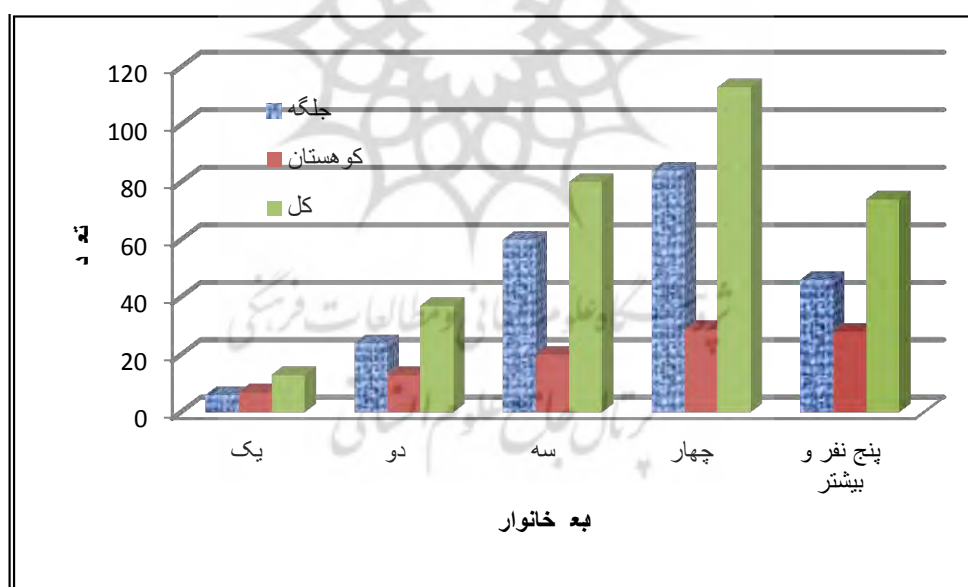
– فراوانی پاسخگویان

روستاهای مورد مطالعه در دو ناحیه جلگه‌ای و کوهستانی واقع شده‌اند که از مجموع ۳۱۷ پرسش‌نامه تکمیل شده ۲۲۰ پرسش‌نامه معادل ۶۹/۴ درصد مربوط به ناحیه جلگه‌ای و ۹۷ پرسش‌نامه معادل ۳۰/۶ درصد مربوط به ناحیه کوهستانی بود. کمترین فراوانی پاسخگویان در ناحیه جلگه‌ای (۴) مربوط به روستای حسن‌سرا برابر ۱/۸ درصد و بیشترین فراوانی (۳۰) مربوط به روستای سفیدتمشک برابر ۱۳/۶ درصد بود. در ناحیه کوهستانی کمترین فراوانی پاسخگویان (۳) مربوط به روستای سرمشک برابر ۳/۱ درصد و بیشترین فراوانی ۱۸ مربوط به روستای سپارده برابر ۱۸/۶ درصد بود.

– مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان

تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌های توزیع شده در ارتباط با مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان نشان داد که:

- ۸۵/۵ درصد پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه مرد و ۱۴/۵ درصد آنها زن بودند.
- بیشترین فراوانی پاسخگویان (۴۲/۹ درصد) در روستاهای مورد مطالعه در گروه سنی ۴۰-۶۵ سال قرار داشت و کمترین درصد فراوانی (۲/۷) مربوط به گروه سنی زیر ۲۰ سال می‌باشد.
- از نظر وضعیت تأهل در ناحیه جلگه‌ای ۹۲/۳ درصد متأهل و ۷/۷ درصد مجرد بوده و این مقدار در ناحیه کوهستانی بترتیب ۷۹/۴ و ۲۰/۶ درصد می‌باشد و در مجموع بیشتر پاسخگویان (۸۸/۳ درصد) متأهل بودند.
- از نظر بعد خانوار بیشترین فراوانی پاسخگویان در نواحی جلگه‌ای و کوهستانی مربوط به خانوارهای ۴ نفره بترتیب برابر ۳۸/۲ درصد و ۲۹/۹ درصد بوده و در مجموع بیشترین بعد خانوار مربوط به خانوارهای ۴ نفره با ۳۵/۶ درصد می‌باشد (شکل ۲).

شکل ۲. بعد خانوار پاسخگویان در نواحی جلگه‌ای کوهستانی شهرستان رامسر

- از نظر وضعیت سواد ۸۳/۶ درصد پاسخگویان در ناحیه جلگه‌ای و ۷۷/۳ درصد در ناحیه کوهستانی باسواد بودند. در مجموع ۸۱/۷ درصد پاسخگویان باسواد بودند.
- از نظر میزان سواد ۳۷/۲ درصد پاسخگویان با مدرک زیر دیپلم بیشترین فراوانی و ۱/۶ درصد با مدرک کارشناسی‌ارشد به بالا کمترین فراوانی را داشتند.

- از نظر وضعیت اشتغال پاسخگویان در ناحیه جلگه‌ای ۹۲/۷ درصد را افراد شاغل تشکیل داده و در ناحیه کوهستانی ۹۶/۹ درصد افراد شاغل بودند. در مجموع ۹۴ درصد پاسخگویان شاغل بودند.
- از نظر نوع شغل پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه، ۴۷ درصد پاسخگویان کشاورز بودند.
- متوسط درآمد ماهیانه پاسخگویان، در ناحیه جلگه‌ای ۲۹/۵ درصد بین ۴ - ۶ میلیون ریال و در ناحیه کوهستانی ۳۴ درصد بین ۲ - ۴ میلیون ریال بود. بطور کلی متوسط درآمد ماهیانه روستاییان بین ۴ - ۶ میلیون ریال بود.

یافته‌های استنباطی

به منظور بررسی تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر، از نظر اجتماعی و وضعیت مسکن فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفت.

- تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها (جدول ۲) نشان داد که:
- بعد از هدفمندی یارانه‌ها امکان بیشتری برای تحصیل افراد خانواده پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه فراهم نشده است. این مسئله به تفکیک برای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.
 - بعد از هدفمندی یارانه‌ها امکان ارتقا به مقاطع بالاتر نظیر دانشگاه در روستاهای مورد مطالعه فراهم نشده است. این مسئله برای نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.
 - بعد از هدفمندی یارانه‌ها در زمینه دریافت خدمات آموزشی (مثل کلاسهای فوق برنامه، معلم خصوصی و.....) برای پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه تغییری ایجاد نشده است. این مسئله برای نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.
 - هدفمندی یارانه‌ها با انگیزه استفاده بیشتر از یارانه‌های نقدی افزایشی در تعداد افراد خانواده پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه ایجاد نکرده است. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.
 - بعد از هدفمندی یارانه‌ها میزان مهاجرت روستاییان در روستاهای مورد مطالعه به شهر کم نشده است. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.
 - هدفمندی یارانه‌ها موجب همبستگی (توسعه مناسبات فامیلی) روستاییان در روستاهای مورد مطالعه نشده است. این مسئله در روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.
 - پاسخگویان روستاهای مورد مطالعه با پرداخت یارانه بصورت نقدی موافق بودند. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.
 - با توجه به مثبت بودن پاسخ سوال قبل بطور کلی میزان رضایت روستاییان از پرداخت نقدی یارانه متوسط بوده است. این مسئله در روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.
 - پاسخگویان در روستاهای مورد مطالعه با پرداخت یارانه برای تاسیس کارگاه‌های تولیدی و ایجاد زیر ساخت موافق بودند. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و در کوهستانی نیز صادق بود.

جدول ۲. آزمون گویه‌های مربوط به فرضیه تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

رد یا اثبات فرضیه	معنی‌داری		احتمال آزمون	احتمال مورد انتظار	تعداد مشاهدات	طبقه	ناحیه	گویه
	H ₁	H ₀						
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۴۵	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها امکان بیشتری برای تحصیل افراد خانواده فراهم شده است؟
				./۵۰	۱۷۳	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۱۶	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۸۱	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۶۱	بلی	کل	
				./۵۰	۲۵۴	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۳۳	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها امکان ارتقا به مقاطع بالاتر نظیر دانشگاه فراهم شده است؟
				./۵۰	۱۸۵	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۱۰	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۸۷	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۴۳	بلی	کل	
				./۵۰	۲۷۲	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۱۶	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها در زمینه دریافت خدمات آموزشی تغییری ایجاد شده است؟
				./۵۰	۲۰۲	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۴	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۹۲	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۳۰	بلی	کل	
				./۵۰	۳۹۵	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۱۵	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها افزایشی در تعداد افراد خانواده ایجاد شده است؟
				./۵۰	۲۰۲	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۹	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۸۷	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۲۴	بلی	کل	
				./۵۰	۲۸۹	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۷۴	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها میزان مهاجرت به شهر کمتر شده است؟
				./۵۰	۱۴۲	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۳۳	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۷۳	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۹۷	بلی	کل	
				./۵۰	۲۱۵	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۳۱	بلی	جلگه	آیا هدفمندی یارانه‌ها موجب همبستگی (توسعه مناسبات فامیلی) شده است؟
				./۵۰	۱۹۶	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۱۶	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۸۱	خیر		
	✓	./...	./۵۰	./۵۰	۳۷	بلی	کل	
				./۵۰	۲۷۷	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۱۴۵	بلی	جلگه	آیا با پرداخت یارانه به صورت نقدی موافقت می‌کنید؟
				./۵۰	۷۱	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۶۳	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۳۴	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۲۰۸	بلی	کل	
				./۵۰	۱۰۵	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۱۱۹	بلی	جلگه	آیا با پرداخت یارانه برای تاسیس کارگاه‌های تولیدی و ایجاد زیر ساخت موافقت می‌کنید؟
				./۵۰	۸۴	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۵۳	بلی	کوهستان	
				./۵۰	۳۷	خیر		
✓		./...	./۵۰	./۵۰	۱۷۲	بلی	کل	
				./۵۰	۱۲۱	خیر		

ادامه جدول ۲.

رد یا اثبات فرضیه		معنی‌داری	درجه آزادی	χ^2	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهدات	طبقه	ناحیه	گویه
H1	H0								
*	*	./۰۰۰	۴	۲۱/۴۶۶	۲۹/۲	۱۶	بسیار کم	جلگه	میزان رضایت از پرداخت یارانه بصورت نقدی چقدر است؟
					۲۹/۲	۳۵	کم		
					۲۹/۲	۴۸	متوسط		
					۲۹/۲	۲۳	زیاد		
					۲۹/۲	۲۴	بسیار زیاد		
*	*	./۰۰۰	۴	۷۵/۱۷۵	۱۲/۶	۴	بسیار کم	کوهستان	
					۲۱/۶	۶	کم		
					۲۱/۶	۴۰	متوسط		
					۲۱/۶	۵	زیاد		
					۲۱/۶	۸	بسیار زیاد		
*	*	./۰۰۰	۴	۶۹/۳۰۱	۴۱/۸	۲۰	بسیار کم	کل	
					۴۱/۸	۴۱	کم		
					۴۱/۸	۸۸	متوسط		
					۴۱/۸	۲۸	زیاد		
					۴۱/۸	۳۲	بسیار زیاد		

* چون بیشترین پاسخ ها، متوسط بود دلیل قاطع برای رد یا قبول فرض صفر وجود ندارد.

بطور کلی نتایج حاصل از جدول توافقی دو طرفه از طریق آزمون χ^2 نشان داد که از نظر آماری شواهدی دال بر رد فرض صفر و قبول رابطه بین متغیرها وجود ندارد و فقط از روی آمار توصیفی استنتاج می‌گردد (جدول ۳). بنابراین با توجه به نتایج تجزیه و تحلیل گویه‌های مرتبط با شاخص‌های اجتماعی قبل و بعد از هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر، تفاوت معنی‌داری مشاهده نشده است. به عبارت دیگر نتایج ارزیابی شاخص‌های پایداری روستا از نظر اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه نشان دهنده عدم تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر می‌باشد، بنابراین H0 پذیرفته می‌شود.

جدول ۳. آزمون فرضیه تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

رد یا اثبات فرضیه		معنی‌داری	درجه آزادی	χ^2	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهدات	فرض	فرضیه
H1	H0							
	✓	./۲۰۶	۱	۱/۶۰۰	۵/۰	۷	H0	هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تاثیر دارد.
					۵/۰	۳	H1	

- تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت مسکن روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

تحلیل داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌های توزیع شده (جدول ۴) نشان داد که:

- بعد از هدفمندی یارانه‌ها در کارکرد اقتصادی مسکن روستاییان (مثل افزایش انبار، طویله و...) در روستاهای مورد مطالعه تغییری ایجاد نشده است. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.

- بعد از هدفمندی یارانه‌ها تغییری در شکل مسکن روستاییان در روستاهای مورد مطالعه ایجاد نشده است. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.

- بعد از هدفمندی یارانه‌ها در ایمنی ساختمانها در روستاهای مورد مطالعه تغییر ایجاد نشده است. این مسئله در نواحی جلگه‌ای و کوهستانی نیز صادق بود.

جدول ۴. آزمون گویه‌های مربوط به فرضیه تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت مسکن روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

رد یا اثبات فرضیه	معنی‌داری		احتمال آزمون	احتمال مورد انتظار	تعداد مشاهدات	طبقه	ناحیه	گویه	
	H ₁	H ₀							
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۴	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها در تغییر کارکرد اقتصادی مسکن شما (مثل افزایش انبار ، طویله ، و)تغییری ایجاد شده است؟	
				۰/۵۰	۲۱۲	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۲	بلی	کوهستان		
				۰/۵۰	۹۵	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۶	بلی	کل		
				۰/۵۰	۳۰۷	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۲	بلی	جلگه		آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها تغییر در شکل مسکن شما ایجاد شده است؟
				۰/۵۰	۲۱۶	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۵	بلی	کوهستان		
				۰/۵۰	۹۱	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۷	بلی	کل		
				۰/۵۰	۳۰۷	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۷	بلی	جلگه	آیا بعد از هدفمندی یارانه‌ها در ایمنی ساختمانها تغییری ایجاد شده است؟	
				۰/۵۰	۲۱۱	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۳	بلی	کوهستان		
				۰/۵۰	۹۴	خیر			
✓	✓	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۵۰	۱۰	بلی	کل		
				۰/۵۰	۳۰۵	خیر			

با توجه به تجزیه و تحلیل گویه‌های مرتبط با شاخص‌های مسکن قبل و بعد از هدفمندی یارانه‌ها، چون در همه پاسخها، مشاهدات مرتبط با فرض صفر (هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت مسکن روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تاثیر ندارد) پذیرفته شد، بنابر این نیازی به انجام آزمون مربع کای نبود. نتایج حاصل نشان داد که از نظر وضعیت مسکن قبل و بعد از هدفمندی یارانه‌ها در نواحی جلگه‌ای و کوهستانی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشده است (جدول ۵). به عبارت دیگر نتایج ارزیابی شاخص‌های پایداری روستا از نظر وضعیت مسکن در روستاهای مورد مطالعه نشان دهنده عدم تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر می‌باشد، پس H₀ پذیرفته می‌شود.

جدول ۵. آزمون فرضیه تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت مسکن روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر

رد یا اثبات فرضیه	معنی‌داری		درجه آزادی	χ ²	تعداد مورد انتظار	تعداد مشاهدات	فرض	فرضیه
	H ₁	H ₀						
✓	✓			*	۳/۰	۳	H ₀	هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت مسکن روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تاثیر دارد.
					۳/۰	۰/۰	H ₁	

* چون در فرض H₁ تعداد مشاهدات صفر بود، آزمون مربع کای انجام نشد.

نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق در مورد تأثیر هدفمندی یارانه‌ها در وضعیت اجتماعی روستاییان نشان داد که با پرداخت یارانه تغییری در افزایش تعداد افراد خانواده ایجاد نشده است که با نتایج حاصل از بررسی‌های پاشازاده (۱۳۹۱) مبنی بر پرداخت یارانه ۴۵ هزار تومانی برای هر فرزند می‌تواند انگیزه قوی بویژه در دهک‌های درآمد پایین برای افزایش مولید بوده و در نتیجه به افزایش جمعیت کشور و مسائل ناشی از آن منتهی گردد، مطابقت ندارد. همچنین نتایج نشان داد که پرداخت یارانه در میزان مهاجرت روستاییان به شهر تغییری ایجاد نکرده است که با نتایج مطالعه هفته نامه خبری، تحلیلی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۹۰) مبنی بر افزایش مهاجرت مردم روستا و افزایش فرهنگ مصرف‌کنندگی در اثر پرداخت نقدی یارانه‌ها مطابقت دارد. بعلاوه نتایج این تحقیق نشان داد که پاسخگویان با پرداخت یارانه بصورت نقدی موافق بودند. اگرچه میزان رضایت روستاییان از پرداخت نقدی یارانه در حد متوسط بوده است ولی با یافته‌های محققینی از جمله: پاشازاده (۱۳۹۱) که در مطالعه خود با ارزیابی تبعات اقتصادی - اجتماعی یارانه نقدی در جامعه روستایی دهستان آزادلو در استان اردبیل به افزایش رضایت از پرداخت نقدی اشاره کرده است و رضانی نامقی و خدیوی (۱۳۹۱) که به اثرات و پیامدهای طرح هدفمندی یارانه‌ها در اقتصاد روستایی بخش کوهسرخ شهرستان کاشمر، افزایش رضایت از پرداخت یارانه نقدی را گزارش نموده‌اند، مشابهت دارد.

بطور کلی نتایج ارزیابی شاخص‌های پایداری روستا از نظر اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه نشان دهنده عدم تأثیر هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر می‌باشد، که با نتایج مطالعات رضانی نامقی و خدیوی (۱۳۹۱) که نشان داد پرداخت یارانه نقدی باعث شده مردم از فشار خشکسالی‌های اخیر خارج و در کنار سایر عوامل باعث کند شدن مهاجرت روستاییان شود، مطابقت ندارد. نتایج این تحقیق با نتایج هفته نامه تحلیلی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۹۰) درباره تأثیر یارانه‌ها بر روستاها و فعالیت کشاورزی که ابراز می‌دارد باید نسبت به هدفمندسازی یارانه و حامل‌های انرژی در بخش کشاورزی با دقت بیشتری توجه شود چون امکان دارد منافع ملی را از نظر مهاجرت روستاییان و کاهش تولید محصولات کشاورزی و انتقال سرمایه به بخش‌های دیگر تهدید کند، و نیز با مطالعه مهربانیان و مودنی (۱۳۸۷) مبنی بر اینکه بیش از ۹۰ درصد تولیدات بخش کشاورزی در مناطق روستایی شکل می‌گیرد، تغییر قیمت حامل‌های انرژی علاوه بر این که در بخش کشاورزی تأثیر دارد بر رفاه خانوارهای روستایی نیز اثرگذار است، مطابقت دارد. بعلاوه ایجاد توقع دریافت ماهانه یارانه‌ها به صورت نقدی می‌تواند تبعات اجتماعی ناهنجاری مانند مصرف‌گرایی و تقلیل فرهنگ کار و تلاش را در پی داشته باشد (رحمانی فضلی، ۱۳۹۱). همچنین پرداخت یارانه نقدی باعث شده تا حداقل نیاز درآمدی کاهش یافته و انگیزه کار در بین روستاییان کم شود و بعضی از روستاییان بیکاری اختیاری را انتخاب کرده و روستا به عنوان یک بنگاه اقتصادی و تولیدی در معرض کمبود نیروی کار قرار گیرند (پاشازاده، ۱۳۹۱).

نتایج این تحقیق نشان داد که بعد از هدفمندی یارانه‌ها در کارکرد اقتصادی مسکن و تغییر شکل مسکن روستاییان و نیز در ایمنی ساختمان‌ها در روستاهای مورد مطالعه تغییری ایجاد نشده است. این یافته‌ها با نتایج رضانی نامقی و خدیوی (۱۳۹۱) در خصوص اثرات و پیامدهای طرح هدفمندی یارانه‌ها در اقتصاد روستایی بخش کوهسرخ شهرستان کاشمر مبنی بر افزایش اثر مثبت بر پوشش و مسکن مطابقت ندارد.

همانطوری که یافته‌های این تحقیق نشان داد در مجموع ارزیابی شاخص‌های پایداری روستا از جنبه‌های مختلف اجتماعی و مسکن در روستاهای مورد مطالعه بیانگر این است که تأثیر هدفمندی یارانه‌ها در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تفاوت نداشته است. چون بعد از هدفمندی یارانه‌ها امکان بیشتری برای تحصیل افراد خانواده پاسخگویان، امکان ارتقا به مقاطع بالاتر نظیر دانشگاه، دریافت خدمات آموزشی بیشتر، افزایش بعدخانوار، کاهش مهاجرت روستاییان به شهر و توسعه مناسبات فامیلی روستاییان و همچنین تغییری در کارکرد اقتصادی مسکن، تغییر شکل مسکن و ایمنی ساختمانهای روستاییان در روستاهای مورد مطالعه فراهم نشده است. طی دهه‌های گذشته عوامل ناپایداری را می‌توان روند نزولی وضعیت اقتصادی روستاها، جابجایی و مهاجرت‌های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، فشار بر منابع محدود روستاها، وجود تبعیض مکانی و نابرابری در دسترسی به فرصت‌های مختلف ذکر کرد (جمعه‌پور، ۱۳۸۷). همچنین سعیدی (۱۳۷۷) از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها، مشکلات اقتصادی آنها را گزارش کرد که تبلور آن را می‌توان در عدم تنوع مشاغل، سطح پایین اشتغال (کمبود فرصت‌های اشتغال)، پایین بودن دستمزدها، گسترش فقر و بیکاری و به تبع آن مهاجرت، رشد منفی جمعیت، ناپایداری فعالیت‌های

اقتصادی، نامساعد بودن شرایط کار (مانند بیمه و بازنشستگی) و فشار بر منابع روستایی و...دید. بنابراین هدفمندی یارانه‌ها تا این مرحله در پایداری روستاهای نواحی جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان رامسر تاثیر نداشت.

براین اساس پیشنهادها و توصیه‌های زیر می‌تواند مد نظر قرار گیرد:

- اگرچه روستاییان با پرداخت یارانه به صورت نقدی موافق بودند، اما با توجه به میزان رضایت روستاییان در حد متوسط و عدم تاثیر هدفمندی یارانه تا این مرحله، بنظر می‌رسد که به جای پرداخت نقدی، ایجاد و تقویت زیرساخت‌ها، افزایش سرمایه‌گذاری و اعطای یارانه به بخش تولید کشاورزی در روستاها صورت گیرد.
- ملاحظه شد که تاثیر هدفمندی یارانه‌ها در روستاهای جلگه‌ای و کوهستانی یکسان بود. لذا پیشنهاد می‌گردد ایجاد زیرساخت‌ها مانند لوله‌کشی گاز و ... و متعادل سازی قیمت‌ها متناسب با مبلغ یارانه و تثبیت قیمت‌ها در دوره‌های زمانی مشخص اقدام جدی به عمل آید.
- پیشنهاد می‌شود در ارتباط با این موضوع، تحقیقات جامع در تعدادی از روستاهای همه استان‌های کشور به مرحله اجرا درآید.

منابع

- اسماعیلی فر، افشین. (۱۳۸۹). بررسی اثرات هدفمند کردن یارانه‌ها در بخش کشاورزی. قابل دسترسی در: <http://www.ordc.ir/?p=491>
- ایروانی، س. (۱۳۸۷). بررسی عملکرد سیاست‌های حمایتی دولت در بخش کشاورزی ایران، قابل دسترسی در <http://www.isna.ir>
- پاشازاده، اصغر. (۱۳۹۱). ارزیابی تبعات اقتصادی-اجتماعی پرداخت یارانه نقدی در یک جامعه روستایی. *روزنامه دنیای اقتصاد*، ۲۷ و ۲۹.
- پاکزاد، علی. (۱۳۸۹). یارانه و مثبت تر شدن بودجه خانوارهای روستایی، سرویس خبرآنلاین، قابل دسترسی در: <http://www.khabaronline.ir/detail/120691>
- پیشرو، حمداله. (۱۳۸۶). بررسی تجارب کشورهای مختلف در خصوص پرداخت یارانه‌های صادراتی و ارائه راهکارهای لازم برای اقتصاد ایران. *بررسی‌های بازرگانی*، ۲۵، ۱۲-۱۷.
- جمعه پور، محمود. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی دیدگاه‌ها و روش‌ها*. تهران: سمت.
- حسینی ابری، سیدحسین. (۱۳۸۳). *مدخلی بر جغرافیای روستایی ایران*. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- حسینی، ش. و مالکی، ا. (۱۳۸۴). روش‌های پرداخت یارانه و معیارهای انتخاب آن؛ بررسی تجربه کشورهای منتخب و ایران. تهران: انتشارات معاونت برنامه ریزی و بررسی‌های اقتصادی دفتر مطالعات اقتصادی.
- حیدری، خلیل، پرمه، زوار، چراغی، داود، غلامی، سعید، راستی، محمد. (۱۳۸۵). *اصلاح نظام پرداخت یارانه کالای اساسی در ایران (با تاکید بر هدفمندی)*. تهران: انتشارات موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- دباغ، رحیم. (۱۳۸۲). بررسی یارانه‌های پرداختی طی برنامه‌های توسعه کشور پس از انقلاب اسلامی و توصیه‌هایی برای برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۱-۱۳۶۸). *رفاه اجتماعی*، ۲(۸): ۱۵۳-۱۶۹.
- دفتر مطالعات اقتصادی. (۱۳۸۷). *معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی، هدفمندی یارانه‌ها، بررسی مفهوم و تجربه کشورها*.
- دفتر مطالعات اقتصادی. (۱۳۸۷). *هدف مندی یارانه‌ها، بررسی مفهوم و تجربه کشورها*. تهران: معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی. قابل دسترسی در: <http://tahavolateeghtesadi.ir>
- رجایی، عباس. (۱۳۸۷). افزایش هزینه بخش کشاورزی با حذف یارانه حامل انرژی، *روزنامه صبح ایران*، ۳۰، ۱۳.
- رحمانی فضلی، عبدالرضا. (۱۳۹۱). *هدفمندی یارانه‌ها بررسی مفهوم تجارب و آثار*
- رضائی نامقی، محمد و مهدی خدیوی. (۱۳۹۱). اثرات و پیامد‌های طرح هدفمندی یارانه‌ها بر اقتصاد روستایی (نمونه موردی: بخش کوهسرخ، شهرستان کاشمر)، *همایش ملی توسعه روستایی، رشت، دانشگاه گیلان*، https://www.civilica.com/Paper-NCRURALDEV01-NCRURALDEV01_217.html
- رضائی، محسن. (۱۳۸۸). هدفمندی یارانه‌ها و کشاورزی، اخبار و تازه‌های کشاورز، قابل دسترسی از: <http://www.agri-jahad.ir>
- زمان زاده، حمید. (۱۳۹۰). هدفمندی یارانه‌ها: دستاوردها، هزینه‌ها و چالش‌ها. *تازه‌های اقتصاد*، ۱۳۳، ۱۰۸-۱۱۶
- سعیدی، عباس. (۱۳۷۷). توسعه پایدار و ناپایدار توسعه روستایی. *فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی*، ۸۲، ۱۷-۲۲
- علی ملایری، فرزین. و یآوری، غلامرضا. (۱۳۸۵). *بررسی سیاست‌های حمایتی از بخش کشاورزی در کشورهای منتخب و ایران*. تهران: انتشارات دفتر مطالعات زیربنایی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

- علیزاده؛ مهدی. (۱۳۸۹). درآمدی بر تأثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه‌ها (با نگرشی به طرح هدفمند کردن یارانه‌ها). *اقتصاد شهر*، ۸، ۹۶-۱۰۷.
- فرزین، محمدرضا، حسینی، شمش الدین. و موحدنژاد، علی. (۱۳۹۱). *مبانی طرح تحولات اقتصادی با تأکید بر هدفمند کردن یارانه‌ها*. تهران: وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- قادری، سید فرید، رزمی، جعفر و صدیقی، عسگر. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر پرداخت یارانه مستقیم انرژی بر شاخص‌های کلان اقتصادی با نگرش سیستمی. *نشریه دانشکده فنی*، ۳۹ (۴)، ۵۲۷-۵۳۷.
- قلی‌بگلو، محمدرضا. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر سیاست‌های حمایتی دولت در مزینت‌های نسبی، مطالعه موردی بخش زراعت و باغبانی استان قزوین. *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۵۰، ۵۱-۸۰.
- مظهر، نیره، دیدارپور، مجتبی. (۱۳۸۹). *یارانه‌ها چیستی، چرایی، چونگی*. قم: دبیرخانه ستاد هدفمندی یارانه‌ها، سازمان امور اقتصادی و دارایی.
- معنوی، مهران. (۱۳۸۲). اثرات پرداخت یارانه کالای اساسی بر فقر و شاخصهای فقر. *مجله اقتصادی*، ۲۱ و ۲۲، ۲۱-۳۸.
- ملکی، طاهره، شاهرادی، مهنا، چامجام، جیران، نجفی، الهام، ساسانی، فاطمه، صحرایی، مایه. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر اجرای مرحله اول قانون هدفمندی یارانه‌ها بر زندگی مردم روستایی کرناچی (مطالعه موردی شهرستان کرمانشاه)، همایش ملی توسعه روستایی، رشت.
- مودنی سعیده سادات، مهربانیان، الهه. (۱۳۸۷). *بررسی یارانه‌های پرداختی توسط دولت به بخش کشاورزی در ایران و تجارب سایر کشورها*. تهران: موسسه پژوهش‌های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، گروه پژوهش‌های حمایتی.
- نجفی، بهاء الدین، شوشتریان، آشان. (۱۳۸۳). هدفمندسازی یارانه‌ها و حذف ناامنی غذایی: مطالعه موردی ارسنجان. *فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی*، ۳۱، ۱۲۷-۱۵۱.
- یاری کامفیوزی، فیض اله. (۱۳۸۹). نقش هدفمندی یارانه‌ها در بخش کشاورزی. *جهاد کشاورزی همدان*. قابل دسترسی در:

<http://www.hamedanagree-jahad.ir>